

tater og er derfor i denne forstand uden større interesse. Lloyd benytter imidlertid denne i sig selv mindre interessante ekspedition som udgangspunkt for en analyse af de europæiske staters storpolitik efter det dramatiske armadaår. Derfor har bogen interesse langt ud over, hvad titlen lader formode. Især er der grund til at fremhæve fremstillingen i kapitel I (»Western Europe: November 1590«), der i overblik, klarhed og stil minder om Garrett Mattinglys blændende beskrivelse i *The Defeat of the Spanish Armada* (1959).

Bogens konklusioner er hverken nye eller særlig overraskende; men dens væsentligste fortjeneste ligger i, at den på et konkret grundlag – Rouen-ekspeditionen, der iøvrigt beskrives i alle militære enkeltheder – illustrerer de overordentlige vanskeligheder, der i det 16. århundrede var forbundet med at føre krige over store afstande i længere tidsrum. Lloyds undersøgelse understreger endnu engang modsætningsforholdet mellem de europæiske staters voksende ambitioner på den ene side, og de snævre grænser, som de beskedne ressourcer satte for opfyldelsen af disse på den anden.

Mens Lloyd således beskæftiger sig med en udenrigspolitisk episode, hvor Elizabeth mod sin sædvane tog initiativer – med et nærmest uheldigt resultat – drejer Patrick Collinsons arbejde sig om en anden side af Elizabeths politik, hvor handling og stillingtagen på længere sigt blev skæbnesvanger: kronens og – fra 1583 – ærkebiskop Whitgifts vellykkede undertrykkelse af puritanernes krav om »further reformation« inden for den etablerede kirkes rammer. Ganske vist lykkedes det derved at fastholde kirken på den »via media«-kurs, der var Elizabeths foretrukne; men de kirkelige autoriteters holdning bevirkede samtidig, at puritanerne opgav at reformere kirken indefra og i stedet samledes i en potentielt farlig ydre oppositionsgruppe. Den radikaliserede puritanske bevægelse, der blev resultatet af denne undertrykkelsesproces, blev derved samtidig én af lunterne til den krudttønde, der ved midten af det 17. århundrede eksploderede i den engelske revolution.

Collinson beskæftiger sig indgående med den puritanske bevægelses idégrundlag, og bogen rummer tillige en detaljeret analyse af bevægelsens vidt forgrenede tilhængerskare, hvortil en overgang også hørte Elizabeths to yndlinge, jarlerne af Leicester og Essex. Bogens detailrigdom er overvældende; men det lykkes ikke desto mindre forfatteren gennem en fast disponering af stoffet og en strengt disciplineret stil at fastholde en klar struktur i fremstillingen. Collinsons arbejde fortjener klart at betegnes som et moderne hovedværk i den ellers så righoldige litteratur om den puritanske bevægelse.

Både Lloyds og Collinsons arbejder behandler elizabethansk politik på punkter, hvor dens resultater var mindre heldige, og hvor Elizabeth mod sin sædvane tog initiativer. På en måde understreger de derfor, at den politiske linie, dronningen ellers hyldede – at holde situationerne flydende og så vidt muligt ikke foretage sig noget – under de givne vilkår var klog taktik.

Knud J. V. Jespersen

G. E. Aylmer: The State's Servants. The Civil Service of the English Republic 1649–1660. Routledge & Kegan Paul, London, 1973. xiii + 484 s. £ 8.00.

I én forstand er dette arbejde at betragte som en fortsættelse af forfatterens tidligere værk, *The King's Servants. The Civil Service of Charles I 1625–1642* (1961), der etablerede den nødvendige referenceramme for det, der hele tiden har været hans hovedansigtspunkt: at undersøge relationerne mellem den administrative udvikling i borgerkrigens og republikkens tid på den ene side og sociale, politiske og intellektuelle forandringer på

den anden. Alligevel repræsenterer denne bog ikke blot en forlængelse af liniere, men står – bl. a. som følge af af det seneste tiårs intense forskning på feltet – helt med sit eget ansigt som den hidtil mest gennemgribende undersøgelse af den engelske administration i disse urolige år.

Forfatteren undersøger ikke blot de institutionelle rammer omkring Cromwells administration, men interesserer sig i lige så høj grad for de mennesker, der i forskellige funktioner virkede i regeringsapparatet – deres sociale oprindelse, deres idémæssige baggrund, deres karrieremuligheder osv. Den metode, der benyttes, er gruppebiografien. Et – efter forfatterens opfattelse – repræsentativt udvalg på 200 embedsmænd biograferes kortfattet, og disse biografier danner derefter grundlaget for en kvantitativ analyse af Cromwell-administrationens personel, hvis resultater fremlægges i tabelform.

Forfatteren kan på dette grundlag konkludere, at regeringspersonellet i sammenligning med tidligere omfattede flere fra lavere sociale lag, flere yngre sønner, at embedsmændene var bedre betalt, men at deres karrieremuligheder var mere begrænsede, og at de måtte demonstrere en højere grad af politisk pålidelighed som forudsætning for at blive i systemet. – Kort sagt, at der i perioden 1649–1660 skete en række dybtgående ændringer i regeringsapparatets institutioner, funktioner og personelle sammensætning, hvilket står i modsætning til G. R. Eltons tese om stabilitet i denne henseende fra det 16. til det 19. århundrede.

Selv om resultaterne i det store hele virker velunderbyggede, kan der dog rejses indvendinger mod det statistiske grundlag for forfatterens konklusioner, bl. a. hans definition af »officials«, repræsentativiteten af udvalget på de 200 personer og på nogle punkter de konklusioner, der drages af tabellerne. Eksempelvis forekommer selv den forsigtige konklusion s. 176 – »proportionately more younger sons may have been in office under the Republic than under Charles I« – for vidtgående, når det af tabellen fremgår, at andelen af yngre sønner blot vokser fra 43 % under Charles I til 51,6 % i perioden 1649–60. Samtidig kan det af tabellen ses, at gruppen af ukendte i den samme periode vokser fra 31,5 % til 52,5 % af hele udvalget. Med en så stor gruppe, hvis status er ukendt, forekommer det betænkeligt at drage nogen som helst konklusion af tallene. – Trods disse indvendinger er det dog givet, at professor Aylmer har skrevet en bog, der ligesom sin forgænger vil blive en klassiker i engelsk administrationshistorie alene på grund af den umådelige lærdom, der heri oprulles for læseren.

Denne periode i engelsk historie har været genstand for en af de mest nådesløse debatter mellem historikere i moderne tid – gentry-diskussionen. På denne baggrund er det en forunderlig oplevelse at følge professor Aylmers beskedne – næsten selvudslettende – og værdige fremlæggelse af sine betydelige resultater. Det aftvinger respekt – men stiller også store krav til læserens indsigt – at professor Aylmer konsekvent nægter at indlade sig i nogen form for polemik med fagfæller, hvis resultater afviger fra hans egne.

Knud J. V. Jespersen

P. J. Marshall: Problems of Empire: Britain and India 1757–1813. George Allen and Unwin Ltd., London, 1968, Historical Problems: Studies and Documents, 3, ed. G. R. Elton. xii + 239 s. 35s.

Udfra den pædagogisk rigtige opfattelse, at »documents thrown naked before the untrained mind turn from pearls to paste« (p. vii) er serien »Historical Problems: Studies and Documents« blevet forsynet med en omfattende historisk introduktion. Det forelig-